

Itineraris per Sollana i el terme III

Ruta pels
Ullals
per Llorenç
Benaches

ITINERARIS PER SOLLANA I EL TERME

Núm. 3 - ELS ULLALS DE SOLLANA

Autor: Llorenç Benaches Borràs

Edita: Associació Cultural Col·lectiu Ullal de Sollana - C.I.F.: G-96925409

www.ullalsollana.org

e-mail: ullal-sollana@yahoo.com

Fotos: Joan Ferrús, Antonio Segarra i Gabi Ridaura

Disseny de portada i contraportada: Antonio Segarra Selma

Portada: Fotomuntatge, paissastges del recorregut.

Contraportada: Samaruc mascle (València hispanica)

Data de realització de l'itinerari: juliol de 1999

Tiratge: 300 exemplars

Dipòsit legal: V-4600-2003

Imprimeix: Impremta Palàcios, Sueca

Fa dos anys encetàrem la present col·lecció amb la pretensió de divulgar no sols la nostra història i el patrimoni cultural sollaner, sinó també, i ací és on radica la seua importància, sensibilitzar els veïns i veïnes de Sollana sobre el nostre patrimoni natural, és per això que la col·lecció presentarà al llarg dels futurs números itineraris diversos pel casc urbà de la població així com també pel nostre terme municipal tot i incidint en aspectes naturals del medi que ens envolta que han estat poc tractats i estudiats i als quals no se'ls ha donat la importància que mereixen.

El primer número l'iniciàrem amb un recorregut de la mà de Ramon Ibor pels tancats més importants de la marjal sollanera; després, l'amic Toni Segarra ens invitava a fer un passeig per la història; ara, novament de la mà d'un altre apassionat de la natura, el biòleg Llorenç Benaches, farem un recorregut pels ullals més significatius del nostre terme, així, l'Ullal de la Casa del Governador, el de la sèquia Llauradora entre d'altres, a més dels ja coneguts i populars Ullal del Rejolar, la Font del Forner i la Font de Barret, són objecte d'estudi i anàlisi en la present publicació i no sols això, els comentaris de Llorenç van més enllà de l'anàlisi científic, suggerint i donant idees als nostres governants sobre com actuar i preservar estos bens naturals que van desapareixent del nostre paisatge agrari bé pel desenvolupament inevitable de les noves tecnologies, bé per la deixadesa i abandó dels propis usuaris i per la poca consciència conservacionista general.

I no li falta raó, un bon exemple de preocupació pel medi i alhora de preservació, el tenim ben a prop, a la localitat veïna d'Algemés, on la corporació municipal va fer en el seu moment totes les gestions oportunes per constituir la reserva del samaruc que a hores d'ara tan bé conserva i manté.

A Sollana encara ens queda molt de camí per fer en qüestions mediambientals, i no serà per falta d'idees, projectes i iniciatives, però tot es queda finalment en pape-rassa i en bones paraules. Mireu si no en què s'ha quedat el tan anomenat ECOMUSEU DE SOLLANA, un projecte presentat a l'Ajuntament de Sollana a finals de la dècada dels 90, una brillantíssima proposta del professor universitari i membre del col·lectiu Javier García Gómez publicada al nº 2 dels Quaderns d'Estudis Locals SULLANA el 1999 titulada L'ecomuseu com a dinamitzador social de Sollana, projecte que a hores d'ara i després de passar tota una legislatura sencera ha quedat en no res; altre exemple al qual no se li ha tret el màxim rendiment el tenim en el Portet de Sollana, per no parlar de l'estat de molts camins del terme i dels rètols que assenyalen els camins; us heu fixat en quin estat més deplorable es troben estos senyals! Compareu-los amb la il·lustració en esta mateixa publicació que assenjala el camí de la Casa del Governador i voreu la diferència. Altre projecte que mereixeria també un comentari és el de l'adequació com a zona d'esplai i oci del paratge de l'Alcaissia, quan serà finalment una realitat un projecte que s'inicià ja fa més de quatre anys?

Són temes sobre els quals caldrà que tots reflexionem una mica més i quan diem tots volem dir tots: l'equip de govern municipal, l'oposició a l'Ajuntament, la resta de partits sense representació municipal i per extensió els veïns i veïnes de Sollana. Nosaltres com a associació cultural ja estem fent alguna cosa en fer possible esta col·lecció que invita a la reflexió i a activar el pensament; és un pas, però en calen més, molts més.

COL·LECTIU ULLAL

UN RECORREGUT PELS ULLALS DE SOLLANA

per Llorenç Benaches Borràs

La paraula ullal ve d'ull i fa referència a la forma arrodonida de les basses o llacunes. És l'aigua subterrània (dolça) que puja al llarg de la interfase aigua dolça-salada per contactar amb l'atmosfera donant lloc en superfície a aquestes basses arrodonides o el·líptiques d'aigua clara i neta les quals constitueixen un habitat on viuen i es desenvolupen gran varietat d'éssers vius que depenen de l'aigua per sobreviure; a més a més, per si mateix són reservoris ecològics i genètics de diferents espècies d'éssers vius que avui estan en regressió al parc natural de l'Albufera per la qual cosa seria prioritari la seua conservació.

La majoria d'ullals del nostre municipi s'ubiquen en el desnivell topogràfic que existeix entre l'horta i la marjal, concretament entre les dues grans infraestructures viàries, la nacional 332 i la via fèrria; hi ha però també ullals a la marjal i a l'interior del llac de l'Albufera.

La major part dels ullals estan aterrats, bé cegats pels sediments acumulats en ells o bé degut a certes transformacions agràries *realitzades, altres estan simplement perduts* en no tindre utilitat agrícola les seues aigües; també hi ha ullals que estan afectats per infraestructures viàries que els hi creuen o els voregen mentre uns quants veuen minvar el seu cabal degut a l'obertura de pous per a ús agrícola.

Podríem dir que aquests paratges tan emblemàtics de Sollana estan en vies d'extinció i que possiblement generacions futures no els puguen gaudir com nosaltres. Hi ha diferents motius per pensar així. No fa molt de temps que l'Administració Pública redacta i edita projectes com el PEPNA i el PORN en els quals es classifiquen alguns ullals del nostre terme com a zones de reserva o siga de prioritat màxima però tot es queda en això, ni es fa el perímetre de protecció pertinent ni la seua adquisició es fa pública tal com ho diuen. L'administració local tampoc fa gaires coses, algun conveni que altre i alguna neteja esporàdica del seu entorn. Els nostres partits polítics tan sols se'n recorden d'ells quan venen eleccions ja que posen als seus programes electorals algun que altre punt, però també tot es queda ací, uns perquè no tenen representació a l'Ajuntament i els que si la tenen després se'n oblidem. L'aportació de sediments, la sobreexplotació de l'aqüífer, l'aterrament per motius econòmics o urbanístics, la pèrdua de la seua utilitat, la falta de sensibilitat d'alguns sectors socials,... els transformaran en records.

Al llarg del present recorregut anem a veure els ullals exteriors al llac de l'Albufera més representatius del nostre terme municipal encara que hi ha molts més com l'ullal de Gori, el de l'Ale, l'ullal de Peremtoni, el Mansegaret,

Mallades, Alteró, a la Partida de l'Ullal,... i altres interiors al llac com els de la Punta dels Esclafidors. Tots ells, comparteixen característiques semblants, però presenten a la vegada uns trets propis que els fan diferents uns als altres.

Al terme de Sollana no existeixen ullals models com el de la Muntanyeta dels Sants de Sueca, sinó que cadascun té unes propietats que tot seguit pasarem a descobrir a través de la ruta que oferim, la qual va ser realitzada pels membres del col·lectiu ja fa uns anys, un dissabte de juliol de 1999, quan atrets pel desig de conèixer més aspectes sobre el nostre poble i el nostre terme els vaig proposar la realització del present itinerari, era un tema que m'interessava, que m'apassionava podria dir, que coneixia bé, sobre el qual havia escrit en els BIMs municipals i volia que els meus amics i companys del col·lectiu se sensibilitzaren com jo per una part tan important del nostre medi natural, de fet, per iniciativa meua i dintre del "*2n Projecte d'Educació Ambiental al voltant del Parc Natural de l'Albufera*" aprovat per la Conselleria de Medi Ambient de la Generalitat Valenciana, l'Ajuntament de Sollana a través de la regidoria de Medi Ambient va publicar l'any 1995 uns tríptics amb una breu informació sobre els ullals més destacats del terme (Font de Barret, Font del Forner, Rejolar i Casa Ridaura). A més a més, al gener d'aquest mateix any, Canal 9 va emetre un xicotet documental a l'espai "El Medi Ambient" que tractava dels nostres ullals on es va fer esment de la seua importància ecològica dins del marc del Parc Natural de l'Albufera (en aquesta filmació van eixir els ullals que més bé es conservaven i amb major diversitat d'espècies: Font de Barret, Rejolar i Font del Forner).

L'estiu anterior a la nostra eixida, els del col·lectiu havien tingut la possibilitat de conèixer els tancats més importants del municipi guiats per l'inesgotable i polifacètic entusiasta del nostre poble i de la seua marjal Ramon Ibor Oroval, (recorregut publicat en el número un de la present col·lecció) era doncs el meu torn per fer-los partícips d'una aventura natural pròxima que sempre m'havia apassionat: els ullals.

Algunes de les fotos que presentem són les que férem aquell estiu, altres són de l'estat actual del paratge; l'entorn d'algun d'ells ja ha estat modificat d'aleshores ençà, com es el cas de la Font del Barret que continua estant en mans privades, i que ha sofert recentment una remodelació que esperem siga per la seua conservació i que el puguen gaudir generacions futures de sollaners. Els comentaris que transcrivim, els que vaig fer en aquella ocasió. Si amb la publicació d'aquest llibret aconseguisc que la nostra corporació municipal i els veïns de Sollana siguen més sensible de cara al medi que ens envolta em podré donar per satisfet.

Ecologia dels Ullals

En aquest habitat brollen aigües dolces continentals, concretament del tipus lòtiques o corrents, és a dir que es mouen contínuament en una mateixa

direcció. Normalment als ullals l'aigua brolla tant al canalet com a la bassa. Segons la classificació de tipus d'aiguamolls de la Convenció Ramsar, aquests paratges estan classificats com aiguamolls continentals amb el codi Y.

Les seues aigües es consideren oligohalines. Les sals minerals més abundants són els carbonats, sulfats, clorurs i també degut a la contaminació hi ha molta concentració de nitrats i en alguns ullals nitrats. El seu pH està al voltant de la neutralitat entre 6,5 i 7,6. Els gasos dissolts són l'oxigen (hi ha alguns ullals on la seua concentració és molt xicoteta) i el diòxid de carboni.

La tipologia dels nostres ullals es molt diversa, hi ha sense bassa, amb bassa, allargats, arredonits, circulars, transformats en cadufs,...

En els ullals hi poden diferenciar dues zones, la litoral i la limnètica. La zona litoral compren la zona d'aigua des de la vorera fins el fons on ja no penetra la llum solar. És on creixen les plantes amb arrels i en general és més rica en espècies que l'altra. Podem trobar espermatofites que junt amb el fitoplancton i algues flotants constitueixen els productors primaris d'aquest ecosistema. Hi trobem plantes superiors com la bova, joncs, lliri d'aigua, nenúfars, senill, canya i algues submergides com l'asprella. Quant a la fauna hi trobem nematelmints com la sangonera, ambuderons, mol·luscs com els cargols, crustacis com les gambetes. El necton està constituït per diferents espècies de peixos (samaruc, fartet, madrilles,...) que es poden traslladar a la zona limnètica. Entre els vertebrats trobem granotes, serps d'aigua,... i entre els invertebrats insectes (larves i adults) i crustacis. La zona limnètica compren la zona d'aigua que s'estén fins la profunditat on s'assoleix el nivell de compensació, és a dir, on la fotosíntesi equilibra la respiració. Ací troben éssers vius microscòpics com el fitoplancton i el zooplancton, insectes que naden o caminen per la superfície de l'aigua, invertebrats al fons de la bassa i alguns peixos.

1. ULLAL DE LA CASA DEL GOVERNADOR

La ruta, que nosaltres realitzarem va ser en cotxes però es podria fer perfectament en bicicleta. Un dissabte de primavera o estiu seria un bon moment. L'hora, al voltant de les nou del matí, ni massa matí ni massa tard per traure-li el màxim rendiment a l'itinerari. El punt de partida, l'eixida oest del poble, al parc municipal, on agafarem *l'assagador* de Catadau a Alginet (camí d'Alzira) en direcció al primer ullal de l'itinerari.

En arribar al camí de la Casa del Governador, ens desviarem cap a l'esquerra i a uns quants metres ens trobarem amb **l'Ullal de la Casa del Governador**. L'únic que queda d'aquest ullal és el que es pot observar, una eixida d'aigua natural que forma una sequieta, ja que la resta s'ha aterrat. Aquest naixement d'aigua representa la màxima reducció que pot tindre un ullal, exceptuant

clarament el seu aterrament. L'aigua que brolla està freda, al voltant d'uns 19°C —com quasi totes les aigües dels nostres ullals— i molt transparent.

Aquest ullal reuneix les característiques pròpies de qualsevol ullal: aigua molt neta, clara i transparent, vegetació de ribera com el senill (*Phragmites comunis*), algues filoses al fons del canalet, vegetació subaquàtica del gènere *Potamogeton*; fauna aquàtica com la gambussia (*Gambusia affinis*) que és un peixet molt paregut al samaruc (*Valencia hispanica*) i que va ésser introduït a principis del segle passat des dels EEUU per combatre les plagues de mosquits *Anopheles* (productors de paludisme), i que ha estat un greu error ecològic ja que no tan sols devora les larves dels mosquits sinó també les postes i els alevins de les espècies autòctones (fartets i samarucs).

La majoria de la gent té tendència a anomenar aquests peixets xicotets com samarucs, la qual cosa no és correcta ja que hi ha elements que els distingeixen de les gambussies com la grandària dels mascles, l'absència d'aleta anal convertida en orgue copulador, el regim d'alimentació, el color dels mascles i les femelles... i el que queda ara als pocs ullals que es conserven són poques poblacions de samarucs en comparació amb les de gambussies. Des de fa uns anys i dintre del Projecte Europeu Life per la conservació del

Samarucs (Valencia hispanica).

samaruc s'han fet intents per introduir novament el samaruc en les llacunes valencianes, com la reserva d'Algemesí, però és molt difícil perquè es moren molt prompte. Malgrat açò s'ha aconseguit que en alguns ullals s'estabilitzen les poblacions de samaruc. També cal remarcar que a la Font del Barret i altres ullals del nostre municipi l'any 1995 s'hi dipositaren 150 samarucs.

Conforme ens allunyem del punt d'on ix l'aigua veiem com canvia la flora, apareixen altres plantes com la llentilla d'aigua (*Lemma gibba*), l'aigua ja no està tan clara, etc.

Des d'ací podem veure aquell arbre que assenyala on estava l'antiga casa del Governador per la qual rep el nom aquest ullal, per cert, que l'escut senyorial que tenia a la porta està ara en una botiga de roba d'Algemesí.

Podem estar segurs que els propietaris d'aquesta caseta que es troba ací al costat no saben que tenen un ullal ben a prop en vies de desaparèixer si no

es posa remei i de la mateixa manera que mantenen aquest frondós *ploraor* que els proporciona frescor i ombra a l'estiu, seria convenient que adquiriren la sensibilitat necessària per mantenir net i natural l'ullal. Nosaltres hauríem de ser els transmissors d'aquella sensibilitat a què hem al·ludit. Com hem dit moltes vegades el que cal és sensibilitzar les persones perquè respecten el medi ambient que els envolta i hem de començar per aquestes "xicotetes" coses, per exemple aquest ullal no està protegit i qualsevol dia podria ser aterrat.

De la mateixa manera que el col·lectiu ha fet arribar moltes propostes a la regidoria de cultura, també podria fer arribar propostes de respecte, conservació i millora dels ullals a la regidoria de medi ambient. Durant la nostra visita es respirà una mica d'ànim conservacionista, fins i tot es parlà de com es podrien recuperar aquestes micro-reserves genètiques i naturals tan castigades al nostre terme municipal; a més a més, es parlà també de com es podria fer arribar als veïns del poble l'interès per aquests temes i l'interessant que seria fer un catàleg de tots aquests llocs i presentar-lo a l'Ajuntament perquè es posicionara seriosament i sensible sobre el tema i tractara de protegir-los.

És ben cert que hi ha procediments legals per tal de protegir espais naturals determinats i els ullals podrien ser-ne un, a més a més hi ha tambéaju-

des i subvencions econòmiques que podrien dur endavant el projecte, a banda de tenir el seu apartat en la consignació pressupostaria anual. Un exemple de bona voluntat el tenim en la llacuna del samaruc d'Algemesí que tot i ser artificial i trobar-se vora al terme de Sollana, té un suport oficial i moltes ajudes econòmiques per dur endavant el projecte de recuperar aquest minúscul peixet tan propi de les nostres sèquies i que es troba en vies d'extinció.

Al terme de Sollana hi ha espais naturals propis com els ullals sobre els quals no s'està fent res, desatesos per la regidoria corresponent i que si no s'actua prompte sobre ells acabaran aterrats, quedant reduïts només a un record en la memòria dels més majors.

Ullal de la Casa del Governador.

2. ULLAL DE LA SÈQUIA LLAURADORA

Pel Camí de les Mallades hi arribarem a l'**Ullal de la Sèquia Llauradora**.

Aquest ullal, està completament aterrat i és un dels que més extensió té al nostre terme municipal. La poca aigua clara que veiem és la que ens indica que ací hi ha un ullal, encara que té més vegetació de ribera, és a dir de *borde*, fonamentalment senill (*Phragmites comunis*) i *canya* (*Arundo donax*). Trobem ja llentilla a l'aigua (*Lemma gibba*), la qual cosa ens indica que la qualitat de l'aigua és inferior.

L'ullal s'aterraria probablement per tal d'aprofitar la zona per a cultiu, però posteriorment el camp es va deixar perdre en observar que no rendia el que s'esperava d'ell, clar l'aigua dels ullals té un component de sal per la qual cosa els camps no són rendibles, no produeixen i açò els llauradors, propietaris de la zona, abans no ho sabien. L'ideal seria, ja que és un camp inert, que l'ajuntament l'adquirira, el perforara i el convertira en el que sempre ha estat, una zona verge, humida, pròpia d'ullal.

Els *joncs* (*Scirpus holoschoenus*) que observem, propis de zones prop de la mar ens demostren que l'aigua dels ullals no és del tot dolça, sinó que té un xicotet component salat.

No sabem en quin moment es va aterrar.

El seu nom el deu a que prop d'ací passa la sèquia anomenada *llauradora*.

Observeu com a dada curiosa que tots aquests ullals estan a prop dels assentaments humans de què tenim constància; en aquest cas de la població de Trullàs, és a dir els nostres avantpassats s'assentaren ací perquè hi havia aigua prop, altres exemples que ho demostren són que el convent de l'Alcaissia estava prop de l'Ullal del Rejolar, la cambra visigòtica que es va desenterrar està prop de la Font del Barret, cada assentament en definitiva està prop de naixements d'aigua dels quals traïen aigua per beure fonamentalment però també peixets per menjar i utilitzar-la per al reg.

Aquest ullal seria ideal, enllaçant amb el que hem dit més amunt, per fer el que han fet els d'Algemesí; hi ha un gran espai verge que podria ser adquirit per l'Ajuntament, (òbviament després d'haver comprovat que pot fluir aigua,) convertint-lo en un paratge natural. En resum el procés seria primer perforar perquè nasquera l'aigua novament, donar-li forma, mantindre la vegetació pròpia dels ullals i introduir aquella que essent pròpia ja no hi és com nenúfars, bova, etc... a més de la fauna apropiada com el samaruc, els petxins, gambetes,...

El Col·lectiu, seria el motor adient per impulsar l'objectiu de respectar, mantindre i recuperar els ullals del poble; si no tots, al menys sí els més significatius i aquest n'és un. Veient aquest ullal i totes les possibilitats que té, el Col·lectiu havia de tindre una reunió amb el Regidor de Medi Ambient i fer-li arribar tots aquests projectes que ara són només paraules i idees espontànies. L'ideal seria presentar-li un projecte amb tot el que es podria fer, on i com, perquè al llarg de la legislatura que ara ha començat es poguera estudiar i fer realitat al menys en algun dels seus punts. Per exemple si aquest

espai es designara Espai Natural Protegit, es podrien sol·licitar subvencions per educació ambiental, introducció de fauna i flora pròpia (samarucs, gambeta, nenúfars), etc...

3. ULLAL DEL BOLO O CANALET DEL BOLO

Abans d'esmorzar eixirem cap a l'**Ullal del Bolo**, ubicat en el camí de l'Alcaissia o del Convent Vell, el qual naixia allà a la carretera d'Almussafes, a deu metres de la *Sèquia de l'Assarb*, passava per baix del nou magatzem de taronges, s'ampliava en aquest lloc, formant una xicoteta bassa i continuava aigües avall. Ara ja ha desaparegut tot, encara que conserve unes fotos que vaig fer l'any 1995 abans que l'aterraren.

Com podeu observar, la mà de l'home ha influït una vegada més en la transformació de la natura i açò no fa molt, uns pocs anys, a més, és curiós que quan es va comprar el terreny, es negava l'existència de l'ullal tot i ser un espai no protegit, lliure de modificació, malgrat que molts majors el coneixien; per exemple el *Tio Clement* em comentava ja fa anys, abans de faltar, que ell venia sovint ací a netejar-lo, que l'aigua era boníssima i que n'hi havia de tot. Hui, malgrat tot, resta ben poca cosa: canyes i esbarzers.

Normalment, tots els ullals van a desembocar a sèquies, l'aigua dels quals era utilitzada per a regar; en concret d'aquest, em contaven els vells, s'arribaven a regar quasi cinquanta fanecades.

Aquest ullal és una mostra de com poden quedar tots els ullals existents

RECORREGUT PELS ULLALS DEL TERME DE SOLLANA

Una paradeta en el camí. Esmorzant al Casino del Romaní.

al terme d'ací uns quants anys. Per diversos motius i amb interessos econòmics pel mig, podrien ser aterrats sense cap contemplació un a un si no es posa remei ben prompte i seria una vertadera llàstima. La realitat és que molts no apareixen als plànols que disposem al nostre municipi, altres no estan catalogats i essent la seua propietat privada, dificultaria en la majoria dels casos les gestions per designar-los com a zona natural d'especial protecció.

A manca de catalogació, una manera de saber on hi havien ullals, podria ser aquelles zones que no pagaven allò especificat a la Sèquia Reial o a la Sèquia de l'Horta perquè es probable que regaren amb sènies o aigua de fonts com aquestes

Esmorzar al Casino del Romaní

Com que estem ben a prop del caseriu del Romaní, es recomana esmorzar al Casino del Romaní, uns bons entrepans acompanyats de millors ensalades amb samorra i olives, i per a postres cacau i tramussos abans del café.

4. ULLAL DEL REJOLAR

Continuarem el nostre viatge fins **l'Ullal del Romaní**, també conegut com *Ullal del rejolar* molt a prop de la Creueta, en la partida del Riuet i davant d'uns corrals. El nom li ve perquè a finals del segle passat o a principis d'aquest, hi havia ací a prop una fàbrica de rajoles; la gent de Sollana coneix

aquest camí com el *Camí del Rejolar* encara que quan el retolaren ja fa anys, essent Santiago Añó president de la Cambra Agrària li van posar el nom de *Camí del Convent Vell* que potser seria el nom que tindria anteriorment el camí. De fet, aquest és el camí més antic per arribar des de la zona de Russafa i Silla a Sollana. Per contra, per traslladar-se a la capital, la gent del poble anava a Almussafes, passava a Benifaió i d'ací s'incorporava al camí Reial que portava a València.

Aquest ullal és també conegut com *Ullal del Romani* per trobar-se prop d'aquest llogaret. És més bonic que els anteriors i tampoc està protegit. Presenta una forma allargada i de segur que seria molt més gran que ho és ara, amb una profunditat de tres metres i amb les vores molt verticals i pronunciades, és el més cabalós i hi veurem molta vegetació subaquàtica, sobretot algues filamentoses i també restes de vegetació palustre com canya (*Arundo donax*), bova (*Tipha latifolia*), etc.; la ictionfauna, és també molt important i representativa, hi podem trobar fartet (*Aphanius iberus*), anguiles (*Anguilla anguilla*), madrilles (*Leuciscus sp*), carpins (*Carassius auratus*),... Pel que respecta a la fauna microscòpica, segons un estudi de la Universitat de València que va estudiar part del zooplancton, s'hi troben espècies de rotíferes, grups de crustacis com cladocers, copepods, etc...També es poden observar altres vertebrats com les granotes, serps d'aigua, garsetes, etc. Paràrem esment en l'esquerda que hi ha a l'altre costat de la bassa, la qual pot ser perillosa si no se senyalitza convenientment.

Algunes de les plantes que veiem no són pròpies de zona d'ullal com la figuera, l'esbarzer, l'olivera, encara que són les característiques d'aquests terrenys d'horta i no de marjal com els que hem vist fins ara.. D'altra banda ens trobem amb vegetació pròpia com senill, bova, canya, fins i tot veiem l'alga ventosa anomenada oga que està en estudi perquè està disminuint a un ritme excessiu, segurament per causa de la contaminació de les aigües.

L'ullal naix en un desnivell topogràfic d'aproximadament tres metres i és un dels que presenta més cabdal d'aigua, mig metre, més o menys, la qual cosa està en funció del regim estacional i pluvial. Té diverses eixides d'aigua.

Ullal del Rejolar o del Romani. Al fons a la dreta, l'Alcaissia.

L'ullal del Rejolar és sens dubte un dels més grans, més bonics i més representatius dels ullals del nostre terme municipal, però també per estar prop de camí presenta alguns problemes, per exemple molts llauradors aprofiten l'espai que presenta per tirar deixalles en ell i la seua aigua és utilitzada en moltes ocasions per omplir tanques de polvoritzar, deixant sempre residus abans d'omplir-lo que van matant progressivament la fauna que genera i encara sort que compta amb un gran cabal de regeneració d'aigua. Altre problema són els ramats d'ovelles que passen per ací i que amb els seus orins i defecacions aporten una quantitat excessiva de nitrogen a l'aigua que és perjudicial.

No estaria mal que l'ullal disposara d'unes mínimes mesures de protecció com una tanca per exemple vora el camí que reduïra la relativa facilitat que tenen els llauradors per accedir-hi.

A l'altra banda del camí i a la vora podem observar també unes fissures en el terreny que marquen noves eixides d'aigua, són estretes i molt profundes i haurien d'estar senyalitzades per evitar possibles accidents. Cal dir que fa uns quants anys, mentre asfaltaven el camí es van produir solses de terra amb la qual cosa va minvar la llargada d'aquesta esquerra. Es pot veure també la connexió de l'esquerda amb la bassa mitjançant un xicotet túnel que travessa el caminet i sembla ser que estiga fet amb uns tipus de rejoyetes de l'època musulmana.

La Creu de l'Alcaissia

Aprofitant que la Creu de l'Alcaissia havia estat recentment restaurada i beneïda el 25 de juliol d'aquell 1999 el col·lectiu va fer també una parada en aquest paratge del terme, on l'aleshores president de la Germandat del

Sant Crist de la Pietat, Joan B. Llinares Luz, membre del Col·lectiu, va explicar a la resta del grup tot el significat històric i cultural que acull aquella creu i que en definitiva queda palès i escrit en les diferents làpides de pedra i plafons de ceràmica que l'envolten.

Acte seguit, Llinares comentà també el projecte pensat per tal d'habilitar aquell lloc ampliant-lo i convertint-lo en una zona de visita, d'esplai i de referent cultural i històric per als sollaners, projecte que a hores d'ara encara no està acabat.

Es recomanable la visita a este paratge del terme i llegir les plaques que hi ha a sota de la creu les quals ens il·lustren sobre la importància del passat històric i cultural que ha tingut el lloc.

5. ULLAL DE LA FONT DE BARRET

Tornem cap arrere buscant l'**ullal de la Font de Barret**, el qual es troba a l'altra banda de la carretera i de la via. La retolació de ceràmica que hi podem observar en aquest paratge natural amb el nom de l'ullal, va ser rea-

litzada per la Sèquia Reial del Xúquer l'any 1968 després d'un informe realitzat pel Sr. Castillo, aleshores secretari de l'entitat, per un conflicte de propietat, en el qual va fer una breu descripció de l'entorn que acompanyava la font suggerint finalment la inscripció del nom en taulellets. En aquell senzill però a la vegada complet informe, feia referència a un salze elegant i immens que proporcionava una ombra vertaderament refrescant, parlava de les diverses classes de peixets (sense especificar) que habitaven l'aigua fresca i clara que naixia de la font, i comentava també el canalet que proporcionava aigua a la bassa, que per cert, va ser analitzada donant un resultat d'aigua potable. A part de fer-se una anàlisi de l'aigua, també es va fer una anàlisi de la mesura i volum del cabal de l'aigua. Un informe, pel que hem pogut comprovar, bastant complet i que ens ha servit molt a tots aquells que ens deixem captivar per aquests temes.

Les gambetes (*Palaemonetes zariqueyi*) que es poden veure hui a la font indiquen que l'aigua és molt bona malgrat que ja no siga potable com abans. La gent major del poble, m'ha contat que abans, quan les aigües no estaven tan contaminades com ara, era molt freqüent veure gambetes al nostre terme i que fregidetes estaven molt saboroses. També hi podem veure caragolets (entre ells el *Theodoxus fluviatilis*, melanopsis), crancs americans (*Procambarus clarkii*), gambusia (*Gambusia affinis*), madrilles, samaruc, carpins i més difícilment peixets coneguts popularment com rabosetes i mossegadorets (*Cobitis maroccana*) que durant el dia estan amagats al fons adoptant una forma d'arc amb el cap i la cua sobreeixint del fang..

Aquest ullal es un dels més bonics que hi queden. Veiem els 2 tubs de

Aspecte actual de la Font de Barret.

ferro al mur (on se situava l'antiga covatxa) que aboca l'aigua al canalet que connecta amb la bassa. Esta ple de vegetació palustre, tant el canalet com la bassa. Troben la canya, senill, bova. Al fons del canalet observen els creixents i en la bassa algues filoses.

En el mateix informe, Vicent García Castillo fa una referència toponímica en explicar el nom de l'ullal: una xicoteta era de verd abundant i arbres frondosos rodejaven la font i ben a prop n'hi havia una caseta on vivia el *tio Barret* el sobrenom del qual li venia perquè habitualment portava barret al cap. El lloc era, per la qualitat i puresa de les seues aigües, freqüentment visitat per la gent del poble, tant pels llauradors que en estar treballant prop paraven per fer un tragueta d'aigua fresca de l'ullal com pels xiquets que solien visitar-lo prou a sovint.

Aquest ullal és de màxima protecció per part de la Generalitat Valenciana dintre del PORN (Pla d'Ordenació de Recursos Naturals del Parc Natural de l'Albufera), el que passa és que açò, com moltes altres coses més, és més un desig que una realitat, perquè com podeu comprovar l'acció del home sobre l'entorn és més que evident, i el que és més llastimós, és creixent i irreversible. Fa un parell d'anys no hi havia ni caseta, ni aquest mini-hortet, ni aquest pontet que dóna accés a l'hortet "*il·legal*", però com que ningú no diu res, l'home que ho ha fet, començà amb un solquet, anà ampliant-lo i ara ja disposa d'un mini-hortet amb productes per a casa: carabasses, faves, tomaques..... amb la conseqüent deterioració creixent de l'espai natural protegit.

Tornem novament a comprovar la poca sensibilitat que n'hi ha al respecte, tant per part de l'administració local —Regidoria de Medi Ambient— com de l'administració autonòmica —Conselleria de Medi Ambient—.

COMENTARI: Quan férem l'eixida l'any 1999 la situació era diferent a l'actual, ha canviat el paisatge que envolta l'ullal així com també la qualitat de les aigües com es pot veure en la foto que presentem.

6. ULLAL DE LA FONT DEL FORNER

Continuant pel camí de vora via, arribarem a l'**ullal de la Font del Forner**, el qual rep també el nom d'*Ullal de "l'Azarbe"* (Ullal de l'Assarb), encara que popularment és més conegut amb el nom de la **Font del Forner** per trobar-se prop de la casa del Forner.

Aquest ullal, també protegit com l'anterior, presenta la particularitat d'estar partit en dues parts, una a cada costat de la via del tren que connecten amb un canalet. Es junt al del Rejolar el que més cabal d'aigua té. Hi trobem com a la resta canyes, senill, algues, madrilles, i antigament també anguiles, samarucs, fartet, gambeta, carpins, etc... Cal fer esment que aquest ullal també va ser objecte de reintroducció del samaruc (el peix del planeta que es troba en major perill d'extinció segons la Unió Internacional per a la Conservació del Medi Ambient). En temps passats era, amb el de la Font del Barret, un dels ullals accessibles per a la gent del poble, el que passa és que, una vegada més, l'acció de l'home s'ha fet notar negativament

sobre ell. En temps recents, havia acabat convertint-se en un abocador incontrolat amb gran quantitats de deixalles i escombraries que l'enlletgien enormement. Podem comprovar també que el terreny annex ha estat abandonat repetint-se la situació que hem vist en anteriors

Ullal Font del Forner.

ullals. Les solucions, com hem comentat ja al llarg de l'itinerari, són moltes, tot depèn del grau de voluntat i compromís de l'organisme responsable.

Malgrat tot, hem de donar gràcies que en fer el camí vora via, en lloc d'aterrar l'ullal, alguna bona ànima va tindre la suficient sensibilitat de respectar-lo i vorejar-lo per tal de continuar fent el camí recte.

En aquesta bassa de l'ullal a l'altra banda de la via, podem observar vegetació no pròpia de l'ullal com figues paneres, nesprers, bambú, etc.. que es barreja amb la que n'és pròpia: canyar, senill i també curiosament, trencadalles (*Kosterletzia pentacarpos*), unes plantes amb un cos molt fort que quan els homes segaven amb dalles, sempre els feia mossets i havien de parar i esmolar-les per mantenir-les afilades.

Tornant a la primera bassa i recorrent-la, observem, vorejant la zona, un mur estrany esdevingut marge posteriorment que podria ser la primera delimitació de l'ullal.

7. ULLALS DEL BORRONAR

Des del camí vora via agafem el camí del Borronar. Aquests ullals hui per hui ja no existeixen, a més a més no tenen una localització concreta, uns estaven en aquests camps, hui plantats d'arròs. El nom el reben per trobar-se a la partida coneguda com la de *Borronar*. Eren ullals més o menys circulars amb un poca vegetació. Un poc més enllà es troben els *Ullals de Carrillo* o *Ullals de Xamorro*, que per cert també estan aterrats.

Entre tots n'hi havia quatre ullals comptabilitzats en la partida, coneguda així perquè antigament n'hi havia molt de borró per aquesta zona (espècie de jonc, mala herba) que espantava els llauradors de tanta com n'hi havia a l'hora de mantenir nets els camps per plantar arròs, d'ací allò de "*Partida del Borronar, vore-la i no entrar*".

8. ULLAL DE LA CASA RIDAURA O DE LA FONT DE LA CAMPANA

Tornant novament al camí vora via visitarem l'últim ullal d'aquest breu però intens itinerari. El primer nom li ve perquè està prop de la casa Ridaura o dels Bolos i el segon perquè vessa les seves aigües a la sèquia de la Campana. Presenta vegetació pròpia dels ullals i al fons hi observen l'asprella (*Chara sp.*) i la veritat és que no està massa net. Té molta menys fauna que els que hem vist abans, ja que l'aigua no és tan pura trobant-hi només gambusia, cranc americà (*Procambarus clarkii*) i alguna madrilleta (*Leuciscus sp.*).

La veritat és que presenta com els altres unes característiques que el fan propi i no és que estiga amenaçat per la mà de l'home sinó que està senzillament perdut. Com que abans els llauradors utilitzaven els ullals per a regar tenien cura d'ells però com que hui han trobat formes alternatives de rec l'han anat abandonant fins trobar-se en pèssimes condicions. A més, abans la Séquia Reial tenia homes que netejaven totes les sèquies del terme i hui només que ho fan en les més importants.

I ací acaba la ruta prevista al nostre terme municipal; seria interessant per a una futura eixida poder recórrer els ullals del Parc Natural de l'Albufera i així podríem visitar entre altres els ullals de la Muntanyeta dels Sants a Sueca i la Reserva del samaruc d'Algemesí.

L'eixida podria acabar en algun bar-restaurant de la localitat i així poder degustar algun plat típic de la zona com un all-i-pebre, un suc d'anguiles o un espardenyot (a base d'anguila, carn i creïlles), clar açò s'hauria d'encomanar abans de l'eixida.

Espere que l'itinerari us haja estat profitós i que al menys us haja servit per conèixer una miqeta més el nostre terme municipal.

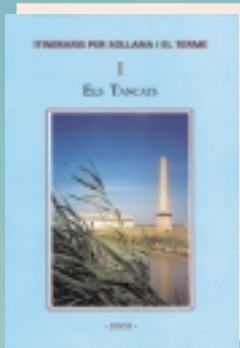

PUBLICACIONS

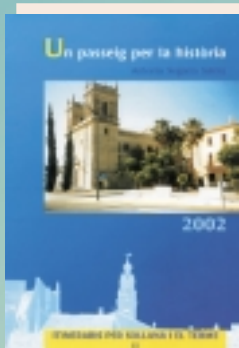
COL·LECTIU ULLAL

Associació Cultural Col·lectiu Ullal de Sollana • C.I.F. G-96925409
C/. Sant Vicent Ferrer, 1 • 46430 Sollana • Tel. 620 15 99 94
www.ullalsollana.org ullal-sollana@yahoo.com

COL·LECCIE: ITINERARIS PER SOLLANA I EL TERME

Col·lecció Itineraris I
ELS TANCATS
Ramon Ibor Oroval
Ullal 2001

Col·lecció Itineraris II
UN PASSEIG PER LA HISTÒRIA
Antonio Segarra Selma
Ullal 2002

Col·lecció Itineraris III
RUTA PELS ULLALS
Llorenç Benaches Borràs
Ullal 2003

Escrits
de
**Vicente García
Castillo, Acigar**
Col·lectiu
Ullal, 2000

POEMES
de Francesc Manuel Llorens
el mestre de les Llometes
Ullal 2002

၁

၂

